

Model Rehna-Meidnera i jego rola w polityce gospodarczej Szwecji

Marta Sawer

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest przedstawienie szwedzkiego modelu polityki gospodarczej i płacowej Rehna-Meidnera, powodów jego powstania, jego cech, a także przyczyn zmian polityki gospodarczej Szwecji po kilkudziesięciu latach. Model ten, stworzony przez dwóch szwedzkich ekonomistów w 1951 r., stanowił podstawę polityki ekonomicznej przez kolejne dekady. Miał on ułatwić osiągnięcie celów pełnego zatrudnienia, stabilności cen, wzrostu gospodarczego i równości w redystrybucji dochodów poprzez politykę – solidarną płacową, restrykcyjną gospodarczą, aktywną na rynku pracy i marginalną w odniesieniu do zatrudnienia. Model został zaprojektowany z myślą o przegrzewającej się gospodarce, będącej problemem Szwecji w latach 50. Jego wdrożenie początkowo okazało się skuteczne, jednakże od lat 70. zaczęto coraz bardziej podporządkowywać politykę gospodarczą celom związków zawodowych, a wraz z postępującą globalizacją, coraz większy wpływ miały na Szwecję czynniki zewnętrzne, takie jak kryzysy naftowe i ujemne wstrząsy popytowe. Zaczęto wtedy odbiegać od zaleceń modelu przy podejmowaniu decyzji gospodarczych, a „złoty wiek” lat 50. i 60., dobiegł końca.

Niniejsza analiza prowadzi do zrozumienia, czym model się charakteryzował, jaki miał wpływ na rozwój Szwecji, oraz dlaczego polityka gospodarcza uległa tam z czasem zmianie. Wykazano także, iż pomimo zmian w gospodarce kraju, elementy modelu wciąż pozostają aktualne.

Słowa kluczowe: model Rehna-Meidnera, Gösta Rehn, Rudolf Meinder, Szwecja, ALMP, *welfare state*

Wprowadzenie

Szwecję często przywołuje się jako przykład kraju, w którym dobrobyt społeczny jest jednym z czołowych celów polityki społecznej i gospodarczej. „Złoty wiek” szwedzkiego państwa opiekuńczego rozpoczął się w latach 50. XX wieku i trwał około dwóch dekad. Znana nam dzisiaj Szwecja została w znacznej mierze ukształtowana właśnie w tym okresie, będąc wynikiem polityki rządzącej przez większą część stulecia partii *Socialdemokraterna* i wysokiego poparcia społecznego dla idei *welfare*. Przyczynili się do tego liczni ekonomiści szwedzcy z Göstą Rehmem i Rudolfem Meidnerem na czele.

Chociaż pomysły przedstawione przez ekonomistów same w sobie nie były nowatorskie, to ich połączenie wyznaczyło nową ścieżkę dla polityki gospodarczej. Od lat 40. była ona prowadzona w oczekiwaniu na powojenny kryzys, jednak ponieważ do niego nie doszło, wprowadzane rozwiązania okazały się nieadekwatne i nieskuteczne dla rozwoju państwa. Zdecydowano się więc na wprowadzenie modelu zaproponowanego przez wspomnianych wyżej Rehna i Meidnera – solidarnej polityki płacowej, restrykcyjnej polityki gospodarczej,

programów aktywnej polityki rynku pracy oraz dotacji do zatrudnienia marginalnego. Celem było pełne zatrudnienie, zmniejszenie nierówności płacowych, rozszerzenie systemu państwa opiekuńczego, obejmującego wszystkich mieszkańców świadczeniami takimi jak kompleksowe systemy ubezpieczeń społecznych.

Podczas gdy lata 50. i 60. XX w. nazywane są „złotym wiekiem” Szwecji, czasy późniejsze przyniosły ze sobą nowe wyzwania dla gospodarki. W latach 70. do kraju zaczęły docierać problemy globalne, związane m.in. z kryzysami naftowymi, oraz wzrastała konkurencja na rynku międzynarodowym. Jednocześnie rosło znaczenie związków zawodowych, które dbając przede wszystkim o swoje interesy, wywierały silną presję na politykę gospodarczą. Rząd coraz częściej odchodził od zaleceń modelu Rehna-Meidnera; pomimo tego, wiele jego elementów było wciąż branych pod uwagę przy podejmowaniu decyzji kształtujących gospodarkę współczesnej Szwecji, co widać nawet w decyzjach z XXI w.

Powojenna polityka gospodarcza Szwecji

Po zakończeniu II wojny światowej, szwedzka socjaldemokracja planowała politykę stabilizacyjną z myślą o nieuchronnym kryzysie. Szwedzi oczekiwali reform mających doprowadzić do polepszenia standardu życia obywateli. Premier Per Albin Hansson rozpowszechnił ideę *folkhemmet* – państwo to wspólny dom, więc wszyscy są za niego w równym stopniu odpowiedzialni – która stała się kluczową dla współczesnej Szwecji. *Folkhemmet* sprowadza się do poczucia wspólnoty i równości obywateli; będąc uzasadnieniem dla obciążeń podatkowych, ulg i zasiłków, leży u podstaw szwedzkiego *welfare state*. Idea ta potrzebowała czasu, by zakorzenić się w szwedzkiej mentalności, jednak zmiany w polityce wewnętrznej Szwecji od lat 30. zaczęto wprowadzać właśnie na jej podstawie. Rząd rozpoczął budowę systemu dobrobytu społecznego, opartego na uniwersalnej opiece zdrowotnej, szkolnictwie oraz świadczeniach socjalnych. Opowiadano się za nacjonalizacją podstawowych gałęzi przemysłu i instytucji finansowych, zalecano centralne planowanie inwestycji i przypisywano rządowi wiodącą rolę w restrukturyzacji krajowego przemysłu. Co najważniejsze jednak, państwu przypisana została odpowiedzialność za osiągnięcie i utrzymanie pełnego zatrudnienia [Meidner 1993, s. 212].

Podobnie jak wiele innych krajów zachodnich, Szwecja zastosowała program polityki gospodarczej według myśli keynesowskiej, uznając pełne zatrudnienie za priorytet. Prowadzono ekspansywną politykę fiskalną. W roku 1947 rząd socjaldemokratyczny, w ramach polityki stabilizacyjnej, zniósł całkowicie ogólne podatki od sprzedaży, a także prowadził politykę monetarną, ustalając niskie stopy procentowe [Erixon 2010, s. 686-687]. Pomysł Keynesa i szkoły sztokholmskiej, której członkami byli m.in. nobliści Gunnar Myrdal i Bertil Ohlin, wywarły silny wpływ na szwedzką politykę gospodarczą po II wojnie światowej, podkreślając potrzebę prowadzenia ekspansywnej polityki fiskalnej podczas masowego bezrobocia i przedstawiając argumenty za antycykliczną, przeciwdziałającą wywołanym przez cykl koniunkturalne wahaniom PKB, polityką gospodarczą. Powojenny program był po-

dobny choćby do planu Beveridge'a w Wielkiej Brytanii, zalecającego planowanie inwestycji i regulację rynków kapitałowych i produktowych, w tym pewien stopień nacjonalizacji, w celu utrzymania wysokiego poziomu zatrudnienia. Plan Beveridge'a miał na celu walkę z tendencjami inflacyjnymi za pomocą kontroli cen, krajowych ograniczeń płacowych i innych przepisów, a nie poprzez restrykcyjną politykę gospodarczą zagrażającą pełnemu zatrudnieniu [Erixon 2011, s. 87]. Tak więc, socjaldemokraci zaczęli budować w Szwecji społeczeństwo dobrobytu wewnątrz systemu kapitalistycznego, przenosząc odpowiedzialność za redystrybucję na państwo. Duży wpływ na rządowe decyzje miały ze względu na rozmiary i znaczenie związki zawodowe, do których należała zdecydowana większość siły roboczej, walczące o większe prawa pracownicze, wyższe płace, a z czasem także o wpływ na sprawy dotyczące spółek. Wszelkie regulacje były więc negocjowane ze związkami na poziomie centralnym, regionalnym i lokalno-zakładowym [Czech 2013, s. 120].

W latach 50. XX w. Szwecja wciąż prowadziła opartą na keynesizmie politykę gospodarczą. Polityka fiskalna miała charakter antycykliczny, podobnie jak polityka monetarna w drugiej połowie dekady [Erixon 2011, s. 89]. Różnorodnymi regulacjami próbowano złagodzić jej inflacyjne skutki oraz tendencje do występowania deficytu w rachunku obrotów bieżących. Miały one na celu osłabienie chęci do inwestowania oraz umiarkowanie cen i podwyżek płac w zbyt aktywnych branżach. Okazało się jednak, iż idee sprawdzające się w innych krajach zachodnich, nie odnalazły się w szwedzkiej rzeczywistości. Podczas gdy od lat 40. oczekiwano kryzysu podobnego do tego po I wojnie światowej, szybka odbudowa Europy sprawiła, że wzrósł popyt na różnorakie surowce i półprodukty eksportowane przez Szwecję, a do spodziewanego kryzysu nie doszło.

Wzrost eksportu, w połączeniu z wysokim poziomem inwestycji krajowych i stłumionym popytem na trwale dobra konsumpcyjne i nieruchomości, doprowadził do „przegrzania” szwedzkiej gospodarki [Erixon 2010, s. 679, 686-687]. Niedobór siły roboczej spowodował wzrost płac przewyższający wzrost produktywności, a w związku z tym, inflację kosztową. Próbowano wprowadzać różnego rodzaju środki polityki dochodowej, m.in. zamrożenie płac w latach 1949-50, które nie odniosło żadnego skutku. Doświadczenia te wskazywały, że pełne zatrudnienie i stabilność cen były celami sprzecznymi, a rząd musiał zmienić ścieżkę, którą podążał dotychczas [Meidner 1993, s. 213]. Szwedzka Konfederacja Związków Zawodowych (*Landsorganisationen i Sverige*, dosłownie „Organizacja Narodowa w Szwecji”) zatrudniła grupę ekonomistów, aby znaleźć najlepsze wyjście z sytuacji. Dwaj z nich, Gösta Rehn i Rudolf Meidner, przedstawili w 1951 r. opracowany przez nich nowy model polityki gospodarczej i płacowej. Rehn był odpowiedzialny za analizę polityki stabilizacyjnej, a Meidner za sekcje dotyczące polityki płac [Erixon, Wadensjö 2012, s. 75]. Raport przedstawiał szczegółowy, usystematyzowany plan polityki gospodarczej. Znany w ekonomii, jako model Rehna-Meidnera, zastąpił on politykę opartą na keynesizmie i stał się gospodarczym fundamentem w polityce gospodarczej Szwecji na kolejne dekady, aż do połowy lat 70.

Założenia modelu Rehna-Meidnera

Model Rehna-Meidnera miał ułatwić przezwycięzenie inflacji i utrzymanie niskich stóp bezrobocia przez osiągnięcie pełnego zatrudnienia, stabilności cen, wzrostu gospodarczego i równości w zakresie redystrybucji dochodów. Tego chciano zaś dokonać poprzez solidarną politykę płac, restrykcyjną politykę gospodarczą, aktywną politykę rynku pracy i dotacje do zatrudnienia marginalnego (krótkoterminowego i o niskim wynagrodzeniu), czyli działania w dużym stopniu odmienne od dotychczasowych [Czech 2008, s. 255]. Rehn i Meidner byli zdania, że zaproponowany przez nich model, mający na celu ograniczenie zagregowanego popytu, intensyfikację konkurencji cenowej, zmniejszenie marż zysku i zwiększenie efektywności rynków pracy, był lepszy od keynesowskiej strategii walki z inflacją w gospodarce zbliżającej się do pełnego zatrudnienia, związanej z ekspansywną polityką makroekonomiczną i stymulującą przede wszystkim popyt polityką fiskalną [Erixon 2010, s. 678-680]. Keynesowski program pełnego zatrudnienia, powstały w 1944 r., nie sprawdzał się, gdyż polityka ekspansji prowadziła m.in. do wysokiej absencji i dużej rotacji pracowników, a pełne zatrudnienie zależne było od inflacji. Nowy model wyznaczał ścieżkę, podążanie którą zapewnić miało zwiększenie stopy wzrostu gospodarczego, siły nabywczej, zatrudnienia i równości dochodów. Chociaż poszczególne elementy modelu nie były niczym nowym, to ich połączenie było nowatorskim podejściem do prowadzenia polityki gospodarczej państwa. Mimo że początkowo rząd nie był skłonny zaakceptować go w pełni – nawet ówczesny minister finansów był otwarcie mu przeciwny – stopniowo zaczęto wprowadzać pełen plan w życie.

Według twórców tego modelu, polityka dochodowa nie była w stanie zapobiec inflacji, jeżeli pełne zatrudnienie osiągnięte było dzięki ekspansywnej polityce makroekonomicznej. Kontrola cen i inwestycji, zbiorowe ograniczenie płac i środki fiskalne mające na celu ochłodzenie przegrzanych sektorów, były według Rehna i Meidnera nie tylko nieskuteczne przy kontroli inflacji, ale także szkodliwe dla zmian strukturalnych, ogólnego wzrostu wydajności i redystrybucji dochodów [Erixon 2013, s. 76]. Zamiast tego, należało przyjąć solidarną politykę płac – dążyć do równego wynagrodzenia za taką samą pracę, niezależnie od rentowności przedsiębiorstw. Twórcy koncepcji zdefiniowali równe stanowiska pracy pod względem obiektywnych kryteriów, np. wymaganych kwalifikacji i warunków pracy. Solidarna polityka płac, wymagająca koordynacji, zwiększyłaby płace dla najmniej rentownych firm i branż. Aby przetrwać, musiałyby one zmienić swój sposób działania, chociażby decydując się na wprowadzenie środków zwiększających wydajność; jeśli zmiany nie przyniosłyby oczekiwanych rezultatów, zasoby produkcyjne zostałyby uwolnione na rozwój innych firm i branż. Aby uniknąć jednocześnie powstania bezrobocia strukturalnego (powstałe przez rozbieżność między popytem na pracę a jej podażą), solidarna polityka płacowa miała być połączona z aktywną polityką rynku pracy, której celem było przeniesienie siły roboczej do bardziej dynamicznych i wydajnych firm i gałęzi przemysłu [Erixon 2013, s. 81].

Funkcjonowanie modelu

Kluczową częścią modelu Rehna-Meidnera było prowadzenie przez Szwecję aktywnej polityki rynku pracy, będącej instrumentem zapewniającym zarówno pełne zatrudnienie, jak i spadek zysków w restrykcyjnych warunkach polityki makroekonomicznej. Spadek ten miał wg autorów modelu nie tylko zwalczyć inflację; jego zadaniem było także zwiększenie udziału siły roboczej w produkcie krajowym brutto w średnim okresie i spowodowanie wzrostu gospodarczego poprzez wywieranie presji racjonalizacyjnej na przedsiębiorstwa [Erixon 2011, s. 94-95]. Aktywna polityka rynku pracy (ang. *active labour market policy*; w literaturze, również polskojęzycznej, używany jest skrót ALMP) była poprzednio w latach 30. elementem amerykańskiego programu New Deal; sprowadza się ona do interwencji rządu w celu znalezienia pracy dla osób bezrobotnych. W Szwecji polityka ta stała się nieodzownym elementem polityki gospodarczej państwa w latach 50., kiedy zaczęto regularnie uruchamiać różne programy ALMP. Ponadto, w modelu Rehna-Meidnera wysokie zasiłki dla bezrobotnych były sposobem na zachęcenie pracowników do podjęcia ryzyka zmiany pracy. Twórcy oczekiwali, że także polityka pełnego zatrudnienia i przepisy dotyczące bezpieczeństwa pracy będą sprzyjać mobilności siły roboczej. Programy ALMP były konieczne, aby zapobiec nie tylko bezrobociu strukturalnemu w następstwie ścisłej polityki makroekonomicznej, ale także temu wynikającemu z solidarnej polityki płac. W modelu Rehna-Meidnera celem było unikanie bezrobocia poprzez selektywne bodźce wywołujące popyt na pracę oraz programy szkoleniowe i inne, czasowo wycofujące ludzi z rynku pracy. Związane z tym wzmocnienie siły roboczej, zarówno indywidualnie, jak i zbiorowo, skutkowało wyższymi płacami, ale przede wszystkim sztywnością płac, nieulegających dowolnemu ich obniżaniu przez pracodawców [Erixon 2016, s. 7-9]. Jeszcze przed opublikowaniem krzywej Phillipsa w 1960 r., model wskazywał na związek między inflacją a bezrobociem; zwiększenie siły roboczej, m.in. przez wymuszone niskie bezrobocie, spowodowałoby wyższy wzrost wynagrodzenia nominalnego [Erixon 2011, s. 103].

Kolejnym istotnym elementem modelu była solidarna polityka płacowa, polegająca na założeniu, że pracownicy najemni wykonujący zbliżoną pracę muszą otrzymywać takie samo wynagrodzenie, niezależnie od rentowności zatrudniających ich firm i branż. Wyrzecz miało to presję na firmy i branże o stosunkowo niskich marżach zysku i produktywności, które miałyby dokonać wyboru między podjęciem prób zwiększenia wydajności lub zniknięciem z rynku; w ten sposób uwolnione miały zostać zasoby na rozwój bardziej dynamicznych firm i branż. Solidarność płacowa miała nie tylko prowadzić do równości i zmian strukturalnych, ale także do stabilności cen, ograniczając podwyższanie faktycznych wynagrodzeń ponad umówione (np. poprzez wypłacanie bonusów czy płatne nadgodziny). Dla zapewnienia efektywności niezbędne było jednocześnie wprowadzenie restrykcyjnej polityki makroekonomicznej [Erixon 2011, s. 95-96]. Polityce wyrównywania płac zarzucano, że utrudnia mobilność siły roboczej poprzez brak różnic w wynagrodzeniach, będących dla pracowników bodźcami do zmian. Kontrargumentem było jednakże wyrównanie struktury wynagrodzeń i wyparcie nierentownych firm; uwolniona siła robocza miała przejść do

firm bardziej dochodowych lub być wspomagana przez ALMP [Meidner 1993, s. 216-217]. Programy ALMP, w połączeniu z hojnymi programami pomocy socjalnej, minimalizowały utratę dochodu z powodu zwolnienia; chociaż samo zatrudnienie jednostki nie było zabezpieczone, zabezpieczona była pozycja na rynku pracy [Czech 2016, s. 110].

W pierwszych latach funkcjonowania modelu, Rehn i Meidner skłaniali się ku jego tzw. „słabej” wersji – wyrównanie dochodów nie miało być konieczne dla postępu gospodarczego, ale było zgodne z dążeniem do wzrostu ekonomicznego i preferowane pod względem stabilności makroekonomicznej. Postrzegali oni swój program jako alternatywę dla strategii wzrostu opartej na dużych różnicach płac i wysokich zyskach, nie kwestionując, czy różnice płac mogą sprzyjać zmianom strukturalnym. Rehn i Meidner uważali przede wszystkim solidarną politykę płacową, chociaż wciąż w połączeniu z ALMP zorientowanymi na mobilność, jako pożądaną alternatywę dla mechanizmu Marshalla, w którym siła robocza przechodzi ze stagnacji do rozwijających się sektorów oraz z niskopłatnych do wysokopłatnych zawodów dzięki zachęcającym różnicom w wynagrodzeniach. Nie podważali oni teorii, że wzrost może być stymulowany wysokimi zyskami, jednak dodali, że ścieżka wzrostu oparta na zyskach ma nieuzasadniony wpływ na inflację i podział dochodu, a ponadto może być trudna do utrzymania, zwłaszcza przy politycznym ograniczeniu pełnego zatrudnienia. Dopiero w latach 60. i 70. powstała dopracowana, „silna” wersja modelu; polityka gospodarcza i płacowa prowadząca do spadku marży i wyrównania dochodów z pracy pobudzić miała zarówno wydajność, jak i zmiany strukturalne [Erixon 2016, s. 8-9]. To jednak lata 50. i 60. nazywane są dziś „złotym wiekiem” szwedzkiej socjaldemokracji; okres ten charakteryzował się pełnym zatrudnieniem, rozszerzającym się systemem państwa opiekuńczego, który obejmował świadczenia takie jak chociażby kompleksowe systemy ubezpieczeń społecznych obejmujące wszystkich mieszkańców, oraz zmniejszaniem nierówności płacowych.

Koniec „złotego wieku” szwedzkiego *welfare state*

Lata 70. przyniosły ze sobą trudności napływające nie tylko spoza Szwecji, ale i problemy wewnętrzne. Uważa się je za koniec „złotego wieku”. Kraj ucierpiał przez kryzysy naftowe i ujemne wstrząsy popytowe, a jednocześnie zwiększyła się konkurencja na międzynarodowym rynku rud żelaza i wyrobów stalowych, których eksport stanowił istotny element gospodarki. Przez globalizację zmieniła się polityka gospodarcza państwa, a od modelu Rehna-Meidnera zaczęto coraz częściej odchodzić. W modelu uwzględniono odnawianie szwedzkiej pozycji konkurencyjnej poprzez stały wzrost produktywności i zamykanie nierentownych biznesów, uwalnianie dzięki temu siły roboczej i kapitału dla innych przedsięwzięć; jednocześnie, poprzez żądania związków zawodowych, coraz trudniej było obniżyć koszty zatrudnienia i utrzymać rentowność. Według założeń, państwo miało za zadanie zachęcać do nowych inwestycji tworzących miejsca pracy oraz dopasowywać środki produkcji do zadań, jednak z czasem wiele branż, choćby górnictwo czy stocznie, zaczęły otrzymywać wsparcie finansowe [Czech 2016, s. 113-114]. Rosnąca rola państwa i jego kontrola

nad gospodarką zaczynała przyćmiewać funkcjonowanie konkurencyjnego mechanizmu rynkowego. Jednocześnie, kryzysy naftowe powodowały stagflację, której Rehn i Meidner nie uwzględnili; międzynarodowe recesje zwiększyły rolę polityki rynku pracy i zmieniły jej priorytety. Pojawienie się pod koniec lat 70. dużego strukturalnego deficytu publicznego, zjawiska nowego wówczas dla Szwecji, było głównym wyjaśnieniem, dlaczego polityka pomostowa nie była prowadzona w Szwecji po kryzysach naftowych [Erixon 2010, s. 690]. Już po pierwszym z nich, socjaldemokracja porzuciła restrykcyjną politykę fiskalną. Ponieważ w latach 70. zaczęły zmieniać się realia zarówno w Szwecji, jak i na arenie globalnej, część pomysłów zawartych w modelu nie odnalazła się w nowej rzeczywistości.

W Szwecji istniała także rywalizacja i spory o redystrybucję dóbr, przesadne żądania związków zawodowych, a niekiedy i lekceważenie ekonomicznych praw [Czech 2013, s. 121]. Sam Meidner uważał, że nie należy winić ani związków za agresywne reagowanie na napiętym rynku pracy, ani sił rynkowych za działanie zgodne z zasadami w sytuacji nadmiernych zysków i wysokiej płynności. Chociaż za zapewnienie stabilności gospodarczej i walkę z inflacją odpowiada rząd, nie miał on odwagi ani siły, aby odegrać tę rolę; podstawy modelu podważyła występująca inflacja [Meidner 1993, s. 220-221]. Wbrew zaleceniom modelu, polityka fiskalna państwa była nadmiernie ekspansywna, szczególnie w czasach boomu gospodarczego w drugiej połowie lat 60. Zbyt późno wprowadzono ograniczenia mające na celu utrzymanie niskiej inflacji i poprawę rachunku obrotów bieżących [Erixon 2010, s. 683].

Od połowy lat 70. politykę gospodarczą Szwecji można uznać za połączenie modelu keynesowskiego, Rehna-Meidnera i „neo-monetarystycznego”, gdzie często pojawiają się ALMP [Erixon 2010, s. 704]. Przyjęcie nowych środków w polityce makroekonomicznej w latach 70. i 80. było oparte na doświadczeniach lat poprzednich. Polityka pomostowa z połowy lat 70., zalecana przez OECD i czołowych szwedzkich ekonomistów, była w dużej mierze keynesistowską reakcją na politykę Rehna-Meidnera podczas recesji na początku dekady. Na początku lat 80. osiągnięto nowy konsensus, w którym stwierdzono, że polityka pomostowa w znacznym stopniu przyczyniła się do szwedzkiej inflacji i zapoczątkowała okres, w którym wystąpiły deficyty w budżecie publicznym i rachunku obrotów bieżących. Odchodzenie od modelu Rehna-Meidnera w tym okresie ułatwione było przez zmiany polityczne. Ministerstwo Finansów, bardziej pozytywnie nastawione do dewaluacji i silniej przekonane o zdolności systemu negocjacji zbiorowych do ograniczenia płac niż poprzednio, uzyskało silniejszy wpływ na politykę gospodarczą [Erixon 2010, s. 691].

Chociaż model nie jest już jedynym wyznacznikiem prowadzonej przez państwo polityki, odcisnął on swoje piętno na podejściu do polityki gospodarczej. Dążenie do pełnego zatrudnienia i równości płac pozostaje istotną częścią rynku pracy do czasów współczesnych. W XXI w. najbardziej aktualnym z elementów zaproponowanych przez Rehna i Meidnera była aktywna polityka rynku pracy. Podczas kryzysu finansowego w latach 2008–2011 stopniowo wzrastało znaczenie programów ALMP, rząd zwiększył także liczbę miejsc w policealnym szkoleniu zawodowym, w kształceniu średnim II stopnia dla dorosłych, a także liczbę miejsc w uniwersytetach i kolegiach wyższych; wszystko to było efektem dążenia do lepsze-

go wykształcenia i wyspecjalizowania siły roboczej. Obecnie Szwecja stoi przed wyzwaniem innymi niż 70 lat temu. Zmieniła się pozycja państwa na rynku międzynarodowym, a także struktura społeczeństwa, co nie pozostało bez wpływu na politykę wewnętrzną. Rynek pracy wygląda dziś zgoła inaczej niż w latach 50., niosąc ze sobą wiele nowych wyzwań. Tendencje w światowej gospodarce także sprawiają, że państwo ma coraz mniejszą kontrolę nad rynkiem.

Podsumowanie

Po przedstawieniu i przeanalizowaniu modelu Rehna-Meidnera i jego funkcjonowania potwierdzono, że miał on istotny wpływ na kształtowanie gospodarki Szwecji, a tym samym na jej rozwój. Doświadczenia związane zarówno z osiągnięciami, jak i porażkami gospodarczymi drugiej połowy XX w. pokazały, jakie rozwiązania sprawdzają się w szwedzkich realiach ekonomicznych, politycznych, a także społecznych. Chociaż „złoty wiek” Szwecji minął już dawno, wciąż uważa się ją za kraj wysoko rozwinięty, o silnej gospodarce, dzięki której państwo jest w stanie zapewnić obywatelom wysoki poziom życia i bezpieczeństwa socjalnego.

Model Rehna-Meidnera nie jest już wyznacznikiem tego, jaką politykę gospodarczą należy prowadzić – przede wszystkim ze względu na ogromne zmiany, które dokonały się nie tylko w Szwecji, ale i globalnie. Pomimo to, pewne zagadnienia pozostają aktualne. Programy ALMP stanowią wciąż niezmiernie ważną część polityki rynku pracy, a lata solidarnej polityki płacowej doprowadziły do zmniejszenia nierówności społecznych. Nie podlega wątpliwości, że wraz ze zmianami dokonującymi się w globalnej gospodarce, także obecna polityka gospodarcza Szwecji, zostanie w przyszłości zreformowana jeszcze wiele razy. Podczas gdy niepowodzenia będzie można wykorzystać jako przestrożę przed niektórymi rozwiązaniami, pewne elementy modelu powstałego w latach 50. z pewnością pozostaną aktualne.

Rok 2020 przyniósł ze sobą niewątpliwie wyzwanie dla gospodarki – pandemię Covid-19, wraz z kryzysem zupełnie innym niż poprzednie. Jako mała gospodarka otwarta, w dużym stopniu opierająca się na eksporcie, Szwecja zależna jest od sytuacji w innych krajach – a ponieważ eksport dóbr do borykających się z globalną pandemią krajów znacząco spadł, doprowadziło to do skurczenia się szwedzkiej gospodarki w 2020 r. W międzyczasie rząd Szwecji zdecydował się wprowadzić pakiet kryzysowy. Zapewniono dodatkowe fundusze na programy aktywizacyjne, więcej miejsc na uniwersytetach i innych uczelniach wyższych, w szkołach zawodowych i w tak zwanych „szkołach ludowych”, oraz wprowadzono system wsparcia dla programów pracy krótkoterminowej, uwzględniający tymczasowe skracanie godzin pracy. Aktywna polityka rynku pracy i zatrudnienie marginalne były odpowiedzią Szwecji na nagły wzrost bezrobocia. Popularność programów ALMP jest widoczna w szwedzkiej gospodarce niezmiennie od czasów, gdy powstał model Rehna-Meidnera, będąc stosowaną w różnym stopniu nie tylko w trakcie kryzysów, ale i w czasach rozwoju gospodarczego, oraz będąc istotną w programach asymilacji imigrantów. Solidarna poli-

tyka płacowa także odnajduje się w realiach współczesnej, dążącej do równości społecznej Szwecji. Chociaż skutki pandemii, która rozpoczęła się w roku 2020, będą odczuwalne przez co najmniej kilka kolejnych lat, to wsparcie udzielone gospodarce przez państwo przesądzi o tym, jak mocno odczują je mieszkańcy Szwecji.

Literatura

Czech S., 2008, *Model Rehna-Meidnera a polityka gospodarcza Szwecji*, Studia Ekonomiczne, 48, Katowice.

Czech S., 2013, *Wielowymiarowość szwedzkiego modelu państwa dobrobytu: tożsamość wspólnotowa, grupy interesu i duże przedsiębiorstwa*, Studia Ekonomiczne, 156, Katowice.

Czech S., 2016, *Understanding Evolution of the Swedish Model: Change or Continuity?*, Journal of Economics and Management, 20, 2.

Erixon L., 2010, *The Rehn-Meidner model in Sweden: its rise, challenges and survival*, Journal of Economic Issues, 44, 3.

Erixon L., 2011, *A social innovation or a product of its time? The Rehn-Meidner model's relation to contemporary economics and the Stockholm school*, European Journal of the History of Economic Thought, 18, 1.

Erixon, L., Wadensjö, E., 2012, *Gösta Rehn (1913–1996): en otålig samhällsreformator*, Ekonomisk Debatt, 40.

Erixon L., 2013, *Formalizing a new approach to economics. Bent Hansen and the Rehn-Meidner model*, History of Economic Ideas, 21, 2.

Erixon L., 2016, *Building a path of equality to economic progress and macroeconomic stability – the economic theory of the Swedish model*, Working Paper, 3.

Meidner R., 1993, *Why Did the Swedish Model Fail?* Socialist Register, 29, Monmouth.

The Rehn-Meidner model and its role in Swedish political economy

ABSTRACT

The aim of the article is to present the Swedish Rehn-Meidner model of economic and wage policy, the reasons for its creation, its features, and the reasons for changes in the economic policy after several decades. The model, developed by two Swedish economists in 1951, served as the basis of economic policy over the following decades. It was intended to achieve the goals of full employment, price stability, economic growth and equality in redistribution of income through wage solidarity, restrictive economic, active labour market and marginal employment policies. The model was designed as a solution to the overheating economy of Sweden in the 1950s. Its implementation initially proved successful; however, in the 1970s, the economic policy began to be increasingly influenced by trade unions acting in their own interest and, because of the growing globalisation, external factors such as oil crises and negative demand shocks had an increasing impact on Sweden. In effect, the economic decisions made started to diverge from the recommendations of the model and the „golden age” of the 1950s and 1960s came to an end.

The analysis leads to an understanding of what the model was characterised by, how it influenced Sweden’s development, and why the economic policy has changed over time. It also demonstrates that despite changes in the economy, certain elements of the model remain valid to this day.

Key words: Rehn-Meidner model, Gösta Rehn, Rudolf Meinder, Sweden, ALMP, welfare state

Marta Sawyer, mgr, absolwentka Skandynawistyki i Ekonomii Uniwersytetu Gdańskiego. Naukowo i zawodowo związana z krajami nordyckimi, specjalizuje się w polityce gospodarczej i społecznej, a szczególnie interesuje się zagadnieniem dobrobytu społecznego.

Marta Sawyer, MSc, graduate of Scandinavian Studies and Economics at the University of Gdańsk. Academically and professionally associated with the Nordic countries. Specializes in economic and social policy, and is particularly interested in the issue of social welfare.